

उत्कृष्ट जलवायु मैत्री कृषि प्रविधिहरू

RESEARCH PROGRAM ON
Climate Change,
Agriculture and
Food Security

ली-बर्डले सिक्क्याफको सहयोगमा सन्चालन गरेको जलवायु मैत्री कृषि तथा जलवायु मैत्री गाउँ परियोजनाको अनुभव तथा विभिन्न अध्ययन अनुसार विभिन्न कृषि पर्यावरणीय क्षेत्रकालागि निम्न बमोजिमका प्रविधिहरूलाई उत्कृष्ट जलवायु मैत्री कृषि प्रविधि भनेर अगाडि सारिएको छ ।

क्र.सं.	जलवायुमैत्री उत्कृष्ट कृषि प्रविधिहरू	हिमाल	पहाड	तराई
१	सौर्य उर्जामा आधारित सिंचाई			✓
२	समानुकुलित वाली, बीउ, जात, बिरुवाहरू, आदिमा पहुँच	✓	✓	✓
३	संरक्षण कृषि (Zero Tillage, Residue Retentions, legume rotation)			✓
४	घर वगैँचा	✓	✓	✓
५	पानी भण्डारण (Plastic pond, water harvesting pond, community pond)	✓	✓	
६	प्लास्टिक घर	✓		
७	थोपा सिंचाई		✓	
८	गोठ तथा भकारो सुधार	✓	✓	
९	मोबाईलमा आधारित मौसम तथा कृषिसम्बन्धी सल्लाह सेवाहरू	✓	✓	✓
१०	मिश्रित खेती (कोसेवाली सहित)	✓	✓	✓
११	सामुदायिक बीउ बैंक	✓	✓	✓
१२	सघन धान खेती पध्दति (SRI)			✓
१३	पानी भण्डारण पोखरी, पानीको वहु उपयोग र मुहान संरक्षण	✓	✓	
१४	फलफुल खेती, कृषि बन	✓	✓	
१५	साना हाते औजार तथा मेशिनहरू (Small Hand-Tools, Machines)	✓	✓	✓
१६	वाली वीमा	✓	✓	✓
१७	प्याकेज - पानी भण्डारण, थोपा सिँचाइ, प्लास्टिक घर, गोठ तथा भकारो सुधार	✓	✓	

प्रमुख जलवायु मैत्री प्रविधिहरूको एक भलक

सोलार पम्प

योगदान		
अनुकूलन	न्यूनिकरण	खाध्य सुरक्षा
<ul style="list-style-type: none"> पानीको उपलब्धता पछि समयमै धान वाली तथा अन्य वाली हरू लगाउन सहज 	<ul style="list-style-type: none"> डिजेलको पम्पको प्रयोगबाट उत्पन्न हने हरित गृह ग्यासको उत्सर्जनमा कमी 	<ul style="list-style-type: none"> धान, गहुँ मकै वाली र तरकारीको उत्पादनमा बृद्धि आय आर्जनमा बृद्धि

प्रतिफल

- » बाली प्रणालीमा परिवर्तन
  - पहिले मकै / धान - तोरी
  - अहिले मकै/धान - तोरी/तरकारी - तरकारी (धेरै क्षेत्रफलमा)
- » आयआर्जनमा बृद्धि
- » हरित गृह ग्याँसमा कटौती

गहुँमा शून्य खनजोत (Zero tillage in Wheat)

योगदान		
अनुकूलन	न्यूनिकरण	खाध्य सुरक्षा
<ul style="list-style-type: none"> समयमै गहुँको रोपाई सुनिश्चित गर्दछ । चिस्यान कायम राख्छ । 	<ul style="list-style-type: none"> माटोमा कार्बन सन्चित राख्छ । (माटोको प्राङ्गारिक पदार्थ वृद्धि गर्छ) । खनजोत गर्ने ईन्धन बचत गर्दछ । 	<ul style="list-style-type: none"> मलखाद र बीउको मूल्य बचत गर्छ । उत्पादन लागत बचत गर्छ । सिंचाई लागत बचत गर्दछ । उच्च वी:सी (लाभ लागत) अनुपात ।

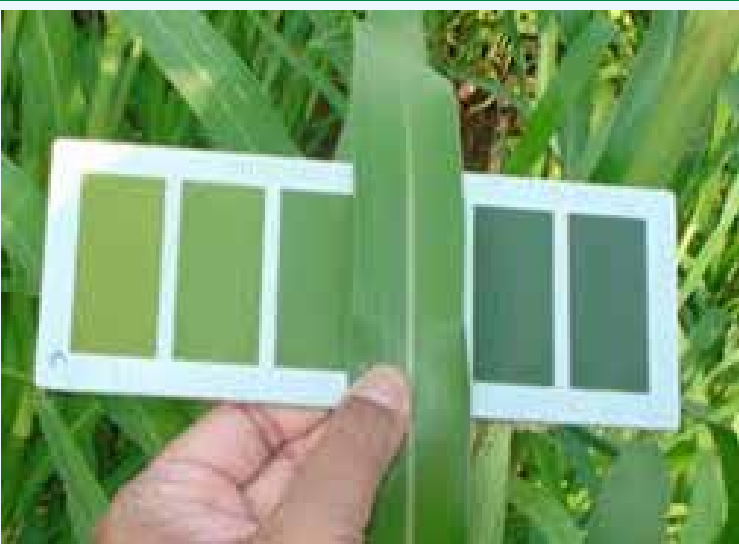
विशेषताहरू

- » माटोलाई न्यूनतम चलाउने
- » लाइन लाइन मा विउ खसाल्ने
- » एकै पटकमा मल र बीउ खसाल्ने
- » कम मल र बीउ दरको प्रयोग
- » मेशिनको सहायताले एक पटक मात्र जोतेर खेती गर्ने
- » चिस्यान कायम गर्ने
- » सिंचाई लागत बचत
- » प्रति हेक्टर कम खर्च
- » उत्पादनको समग्र लागत घटाउने

जलवायु मैत्री गाउँ परियोजनाको अध्ययन अनुसारका केही तथ्याङ्कहरू

अभ्यास	खनजोत रूपैया प्र. हे. (NPR/ha)	उत्पादन लागत रूपैया प्र. हे. (NPR/ha)	उत्पादन लागत रूपैया प्रति कट्ठा (NPR/Katha)	आम्दानी रूपैया प्र. हे. (NPR/ha)	आम्दानी रूपैया प्र.क. (NPR/Katha)	उत्पादकत्व (Ton/ha)	B:C ratio
किसानको अभ्यास	१५३५५	९६८२६	३२२७.५३	१४८०५२	४९३५	२.४६	०.५
शून्य खनजोत	६८६२	५०६०७	१६८६.९	१४१८०८	४७२६	२.३६	१.८

लिफ कलर चार्ट

योगदान

अनुकूलन	न्यूनिकरण	खाध्य सुरक्षा
<ul style="list-style-type: none"> रोग र कीराको आक्रमणको सम्बेदनशीलता लाई घटाउँछ । 	<ul style="list-style-type: none"> हरित गृह ग्याँसको स्प्रमा नाइट्रस अक्साइडको उत्सर्जन घटाउँछ । 	<ul style="list-style-type: none"> मलखादको लागि सम्भावित अतिरिक्त लागत बचत गर्दछ उत्पादन को लागत कम गर्दछ आवश्यक भन्दा कम रासायनिक प्रयोग गर्दा हुने कम उत्पादनको संभावना कम गर्दछ ।

प्रतिफल

- » उचित मात्रामा (आवश्यकताको आधारमा) पोषक तत्व
- » उचित समय र उचित मात्रामा प्रयोग
- » अत्यधिक नाइट्रोजनको कारण रोग र किराको आक्रमणको सम्बेदनशीलताबाट बच्न मदत गर्दछ ।

जलवायु मैत्री गाउँ परियोजनाको अध्ययन अनुसारका केही तथ्याङ्कहरू

Treatment (अभ्यास)	गहुँ उत्पादकत्व (टन प्रति हेक्टर)	गहुँको उत्पादकत्व (के.जी. प्रति कटठा)
किसानको अभ्यास	२.३	७६
लिफ कलर चार्टसँग सिफारिश मात्रा	२.७	९३

धानको सघन खेती पध्दति (System of Rice Intensification)

विशेषताहरू

- » १५ दिन भन्दा कम उमेरका (जराप्रणाली क्षति नभएका) बेर्ना रोपिन्छ
- » धानको जरा डुबेको अवस्थामा नराखी माटो आद्र हुनेगरी मात्र सिँचाई दिईन्छ ।
- » एक रोपोमा एउटा मात्र बेर्ना रोपिन्छ ।
- » फराकिलो दुरीमा धान रोप्न (२५-४० से. मी.)

योगदान

अनुकूलन	न्यूनिकरण	खाध्य सुरक्षा
<ul style="list-style-type: none"> रोग किरा तथा खडेरी सहन सक्ने क्षमता बृद्धि ३० देखि ५० प्रतिशत कम पानीमा पनि हुने गहिरो तुलो जरा प्रणाली, जरा कुहिने समस्यामा कमी विरूवाको बिचमा पानी, मल, प्रकाशमा प्रतिस्पर्धा कमी भइ बलियो बोट (जमिन माथि र तल) बलियो र स्वस्थ बोट बोटको वरिपरि (Canopy) को आर्दतामा कमी ढल्ने समस्यामा कमी 	<ul style="list-style-type: none"> बोटमा कार्वन सन्चितीमा बृद्धि बायोमास मा बृद्धि (पराल, धान को उत्पादन मा बढि, जराको बायोमासमा बृद्धि) कम रासायनिक मलको प्रयोग मिथेन ग्यासको उत्पादनमा २२ देखि ६४ प्रतिशतले कमी 	<ul style="list-style-type: none"> प्रति हेक्टर ३० देखि ५० प्रतिशत कम पानीको खपत कम रासायनिक तथा अन्य मलखाद (३० देखि ५० प्रतिशत) को खपत, ठलो जरा प्रणाली बाट धेरै पोषक तत्व लिन सक्न (uptake) उत्पादकत्वमा बृद्धि

मौसम सम्बन्धी सल्लाह सेवा

दाङ्ग घोराहिमा आज तरकारी भाउ प्रति केजी करेला ७० गोलभेडा १४ बोडि ९० लौका ३५ काक्रो ८० काउली ७० बन्दा २२ भान्टा ३० घिउसिमि ९० मुला ४५

Tuesday 5:43 AM

दाङ्गमा आज, भोली पर्सी अधिकतम ३९ डिग्री से. हुने सम्भावना छ । जानकारीको लागि ifa mausam rpr 0 वा 1 वा 2 लेखेर [34001](#) मा SMS गर्नुहोस

नवलपरासीमा आज, भोली, र पर्सी धुम्म आकास र गर्मी हुने सम्भावना छ । जानकारीको लागि ifa mausam agl 0 वा 1 वा 2 लेखेर [34001](#) मा SMS गर्नुहोस

Yesterday 5:54 PM

योगदान

अनुकूलन	न्यूनिकरण	खाध्य सुरक्षा
<ul style="list-style-type: none"> समयमै जानकारी प्राप्त भए पछि क्षतिबाट बच्न उपाय अवलम्बन गर्न सकिन्छ । 		<ul style="list-style-type: none"> खेती लगाएपछि वाली लिने वेलासम्म कम चरणमा हुनसक्ने क्षति कमि भइ उत्पादन कायम हुन्छ ।

गोठेमल/भकारो सुधार

योगदान

अनुकूलन	न्यूनिकरण	खाध्य सुरक्षा
<ul style="list-style-type: none"> प्राङ्गारिक पदार्थको बृद्धि तथा सुक्ष्म जीवको गतिविधि मा बृद्धिले माटोको स्वास्थ्यमा सुधार ल्याउँछ । 	<ul style="list-style-type: none"> रासायनिक मलखादको प्रयोगमा कमी ल्याएर हरित गृह ग्यासको उत्सर्जनमा कमी ल्याउछ । 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि तथा पशुपालनको उत्पादन लागत कम गर्छ

थप जानकारीका लागि सम्पर्क :

जैविक विविधता, अनुसन्धान तथा विकासका लागि स्थानीय पहल (ली-बर्ड)

पो.ब.नं. ३२४, पोखरा, कास्की, नेपाल

फोन ०६१-५२६८३४, ५३५३५७

इमेल : info@libird.org

वेब : www.libird.org

RESEARCH PROGRAM ON
Climate Change,
Agriculture and
Food Security

तयारकर्ता: उत्तम शर्मा, ली-बर्ड
तस्विरहरू: ली-बर्ड फोटो बैंक । डिजाइन: हेम जि.सी., ली-बर्ड